

Ohlédnutí za posledním obsáhlým dvojčíslem uherskobrodských studií potvrzuje vzestupnou tendenci tohoto specifického periodika, zrcadlí nejen výsledky české komeniologie, ale také výzkumu o duchovním i politicko-sociálním prostředí Komenského doby. Jádrem původních příspěvků tentokrát představuje soubor referátů, přednesených na 29. mezinárodním komeniologickém kolokviu, uspořádaném v Uherském brodě 12.–13. října 2011 s názvem *Komenský a soudobá politická teorie a praxe*. Toto setkání badatelů nad atraktivním i aktuálním tématem určitě posunulo a rozšířilo poznání Komenského politického myšlení v širším kontextu evropských souvislostí o nové pohledy a poznatky.

Blok příspěvků z posledního mezinárodního kolokvia, zasvěceného tentokrát Komenského vztahu k politické teorii a praxi, zahajuje úvodní článek s názvem „*Jaké dobro nám doporučuješ? – Svobodu. Komenského politické ideály – utopie tehdy i nyní?*“ (s. 4–19). Jeho autor, Jan Kumpera, se nejprve zamýšlí nad složitým vývojem Komenského názorů k propojené problematice „svobody“, míru“ a „ideálního politického zřízení“. Postupně tyto, ve svém díle často citované pojmy a představy totiž Komenský upřesňoval. Jeho ideálem se stávala představa „míru ve svobodě“ (nikoliv bezbřehého pacifismu); zároveň své sympatie přesouval od „smíšené ústavy“ stavovského státu k republikánskému zřízení. Navazující obsáhlá studie věnovaná nedávno zesnulému německému komeniologovi Wernerovi Korthaasemu z pera jeho krajana Manfreda Richtera *Comenius und die Politik. Zwischen allen Stühlen. Polen, Schweden, Siebenbürgen – Wladyslav IV., Oxenstierna, Rákóczi und manche andere* (s. 20–48) prezentuje Komenského jako dosud nedoceneného „politologa“ (sic!), snažícího se na základě hlubokého christologického zakotvení, snad zčásti utopisticky a naivně, o trvalé odstranění válek. Jan Hábl ve svém článku *Even if no one is watching. Comenius's anthropological assumptions of moral political practice* (s. 49–57) zaměřil pozornost na Komenského antropologii spojenou v jeho představách s pojmem „morální politika“ a přesvědčením o jejím možném vyústění do politické praxe. Spřízněnost státně teoretických úvah mezi českým reformátorem a jeho starším soupeřem Campanellou je sice známá, ale jejich rozdílnou aplikaci zdůrazňuje Jörg Schiller ve svém článku *Comenius Friedensprojekt und Campanella's „La Citta del Sole“*. *Trinitarische Metaphysik als Basis der dialogischen Gestaltung der Wirklichkeit* (s. 59–82). Oba sice vycházejí z trojiční metafyziky, ale Komenský podle autora na rozdíl od italského utopisty spojuje nápravu s osobní svobodou člověka a tolerancí rozmanitosti. Schillerův příspěvek doplňuje studie Vladimíra Urbánka *Politické myšlení Komenského a Campanelly. Antimachiavellismus a universální monarchie* (s. 83–91). Komenského odpor k Machiavellimu má dle autora svou inspiraci i v Campanellově odsudku podřizování náboženství politice státu, a i proto oba myslitelé zatratili protikřesťanskou tendenci machiavellismu a svoji představu „universální monarchie“ spojovali s chiliastickým vyústěním dějin. Komenského milenarianismus a eschatologický akcent je prezentován Janou Hubkovou v důkladném analytickém pojednání *Komenského letákový spis „Letzte Posaun über Deutschland!“* (s. 92–109). Toto dílo, vydané u příležitosti říšského řezenského sněmu v roce 1663, vyzývá ke sjednocení křesťanů a k jejich vzájemné toleranci tváří v tvář turecké hrozbě, ale zároveň v duchu autorova universálního reformního úsilí a příznačnou vášnivou rétorikou vyzývá politiky k celkové společenské nápravě dříve, než bude pozdě.

Komenského politické představy vycházely přirozeně také z ideového podhoubí a politické reality předbělohorského českého státu. Toto duchovní klima přibližuje zajímavý sémantický rozbor Václava Bůžka *Obecné dobré v myšlení české a moravské šlechty během bratrského sporu Rudolfa II. a Matyáše* (s. 110–123), rozebírající pojmy a terminologii stavovského státu, v němž se šlechta povýšila na skutečné nositele moci. Takto chápaná odpovědnost za vládu opravňovala proto i právo odporu vůči nehodným panovníkům. Předbělohorské realitě se věnuje Josef Hrdlička v článku *Teorie a praxe lokální vlády a otázka legitimacy zásahů světských pozemkových vrchností do náboženských poměrů na jejich panstvích (16. a počátek 17. století)* (s. 124–144), kde poukazuje na skutečnost, že navzdory právním normám to byla ve skutečnosti šlechta, která v praxi ovlivňovala konfesní poměry včetně svévolných zásahů do církevní správy. Příspěvek *Politická komunikace v Komenského době – formy a proměny* (s. 145–152) z pera Zdeňka Vybírala náš rovněž zavádí do přelomové doby počátkem 17. století, kdy se mění mocenský diskurs stavů s panovníkem a v nových poměrech po Bílé hoře mizí i dosavadní dualistický princip dělené moci (monarchia mixta), který si – dodává recenzent – tolik idealizoval Komenský (a sním i většina českého exilu). Závěrečnou etapu nejvýznamnějšího moravského politika 17. století a Komenského ochránce zkoumá a hodnotí Tomáš Knoz ve studii *Politik na odpočinku. Politické kontakty, postoje a činy Karla staršího ze Žerotína ve třicátých letech 17. století*. Ačkoliv si Žerotín uchoval zájem o politiku, dění kolem sebe mohl ovlivnit jen minimálně, a svůj život tak uzavřel v útěše v komeňiánském Kristově království a v marné snaze obhájit svou předchozí neutralitu ve stavovském konfliktu s Habsburky.

Pomyslnou druhou část textů Studií otevírá zajímavá sonda do pobělohorských poměrů českého maloměsta Jana Kiliána *Úřední praxe a všední den mělnického zámeckého hejtmána Martina Pruška* (s. 173–195). Vychází přitom z důkladné pramenné základny a potvrzuje neradostný obraz úpadku, vykreslený portrétem nobilitovaného měšťana, humanisticky vzdělaného, ale ctižádostivého a ekonomicky zdatného oportunisty. Martina Dragonová ve své úvaze *Meditativní emblémy zahrady a srdce v emblematických knihách a v barokním kázání O.F. J. de Waldta a B. H. J. Bilovského* (s. 196–223) obrací pozornost na jiný aspekt pobělohorské doby, na katolickou protireformační spiritualitu 17. století, respektive na výtvarné i literární obrazy meditativních emblémů, hrajících v katolické církevní kultuře i dobových kázáních důležitou roli. Do předbělohorské doby čtenáře vrací Miroslav Žitný článkem „*Dobrý krýksman*“ – *diskursivní kategorie a maskulinní vzor myšlení nižší šlechty z českých zemí na přelomu 16.–17. století* (s. 224–248). Sledovaný pojem vyjadřoval hodnoty válečného poslání urozeného muže – válečníka, od kterého se očekávala především obrana křesťanského světa před tureckou hrozbou (jak to dokládají i rozborů válečných pamětí, např. Jindřicha Hýzrlého z Chodů či Pavla Korky z Korkyně). Do komeňiologické problematiky se vrací Martin Žemla příspěvkem *Komenský a Weigel* (s. 249–265), v němž se zabývá otázkou, zda Komenský mohl znát a případně se i inspirovat dílem Valentina Weigela, německého protestantského autora mysticko-theosofických děl 16. století. Přímé důkazy sice chybí, ale duchovní spřízněnost je dle Žemly zjevná. Filozofické zaměření obsahuje i článek Jana Makovského *Leibniz. Mystika rozumu II* (s. 266–285), navazující již na předchozí studii téhož autora, podle jehož závěrů v Leibnizově zákonu kontinuity vyúsťuje renesanční úsilí o nalezení společné míry člověka, světa a Boha – matematická přírodověda je pak přirozeným důsledkem renesančního myšlení. Úctyhodný počet sedmnácti původních příspěvků uzavírají poslední dva články, navzájem spojené

zájmem o lingvisticko-filozofickou problematiku. Petr Pavlas předkládá článek *Ideál dokonalého jazyka u F. M. van Helmonta a J. A. Komenského* (s. 286–305), pozoruhodnou komparaci dvou návrhů na vytvoření nového mezinárodního jazyka vědy – úvahy českého myslitele srovnává se snažením jeho současníka, vlámského filosofa Francisca Mercuria van Helmonta, vycházející z podobných východisek, z relace mikrokosmos-makrokosmos. Podobně objevný je i článek Miroslava Hankeho *Dokonalý jazyk v barokní scholastice. Poinsovův pojem logické analýzy* (s. 306–320), v němž odborné veřejnosti představuje málo známé dílo portugalského dominikánského filozofa a teologa Joao Poinso (1589–1644), který navrhoval jazyk na základě logického znakového systému.

Podstatnou a tradiční součástí uherskobrodských Studií je i recenzní část – zde nutno připomenout alespoň jubilejní zamyšlení nad celoživotním dílem komeniologa a filozofa Pavla Flosse (ročník 1940), profesora Palackého univerzity v Olomouci. V materiálové příloze zaujme edice korespondence dvou zakladatelů naší vědecké komeniologie, Čecha Jana Václava Nováka (1853–1920) a Slováka Jány Kvačaly (1843–1922). Ohlédnutí za posledním dvojčíslem Studia Comeniana et historica lze uzavřít zjištěním, že se daří udržet vynikající odbornou úroveň, což řadí tento časopis ke špičkové publikační platformě české i zahraniční komeniologie a historiografie.

Jan Kumpera

Hans MEDICK – Benjamin MARSCHKE (ed.), Experiencing the Thirty Years War. A Brief History with Documents, Bedford/St. Martin's, Boston – New York 2013, 205 s.

Obsáhle představovat německého profesora Hanse Medicka není jistě zapotřebí ani českému odbornému publiku, když doslova světové proslulosti dosáhla zvláště jeho kniha *Weben und Überleben in Laichingen 1650–1900*, unikátní mikrohistorická sonda do poměrů a všedního dne malého württemberského města. Benjamin Marschke naopak reprezentuje nastupující mladou generaci amerických historiků, specializujících se na evropské dějiny, v jeho případě na německou historii a literaturu s akcentem na Prusko a vojenství 17. a 18. století. Oba uvedení své síly nedávno spojili k antologii vybraných pragmatických a narativních textů z období třicetileté války, která vyšla předloni v USA, a do níž vedle zdrojů německých, přeložených do angličtiny, zařadili např. i vyličení pražské defenestrace z pera Viléma Slavaty. Cílem bylo představit nejen významné události, ale i pozapomenuté osobnosti a přiblížit pro civilní obyvatelstvo velmi tíživou realitu válečné doby.

Útlá publikace začíná krátkým, leč erudovaným úvodem do problematiky historie třicetileté války, aby se od s. 31 již výlučně věnovala autentickým písemným textům, vždy doplněným o příslušný komentář editorů. Po zdrojích k počátkům Unie a Ligy již přicházejí na řadu události tzv. české války, či-li stavovského povstání, zastoupeného zde kromě neslavného Slavatova pádu z oken místodržitelské kanceláře i úryvkem o dobytí Plzně Mansfeldem (jedná se o německý tisk z roku 1619) a zápisem německého ševce Hanse Heberleho o pozorování komety, která měla věštit nastávající zlé časy. Na